

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARDA MUSTAQIL ISHLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Sadullayeva Nazira

*Jizzax viloyati Forish tumani
80-maktab o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Mustaqil ishlash ko'nikmalari o'quvchilarning ta'lim jarayonida o'z faoliyatini rejalashtirish, topshiriqlarni mustaqil bajarish, muammolarni hal etish, qaror qabul qilish hamda o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash qobiliyatlarini qamrab oladi. Maqolada interfaol pedagogik metodlar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, motivatsion vositalar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish yo'llari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirish hamda o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, mustaqil ishlash, o'quvchi, pedagogik metodlar, interfaol ta'lim, motivatsiya, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, ta'lim samaradorligi.

KIRISH

Hozirgi zamon ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishi emas, balki ularni mustaqil ravishda izlash, tahlil qilish, qo'llash va baholash ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish kelgusidagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishning muhim poydevorini yaratadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari, bilishga bo'lgan tabiiy qiziqishi va faol o'rganishga moyilligi ularning mustaqil faoliyatini samarali tashkil etish uchun qulay sharoit yaratadi. Shu bois o'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiruvchi, izlanishga undovchi va mas'uliyat hissini shakllantiruvchi ta'limiy muhitni yaratishi zarur.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarning kelgusidagi bilim olish faoliyati, shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli mazkur

masala zamonaviy pedagogika va metodika nuqtai nazaridan alohida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari, metodik yo'llari va amaliy ahamiyatini yoritishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Mustaqil ishlash ko'nikmalarining mazmuni va mohiyati

Mustaqil ishlash ko'nikmalari — bu o'quvchining o'z faoliyatini maqsadga muvofiq tashkil etishi, berilgan topshiriqni o'qituvchi yordamidan minimal darajada foydalangan holda bajarishi, zarur ma'lumotni izlab topishi, tahlil qilishi va xulosa chiqara olish qobiliyatidir.

Mazkur ko'nikmalar quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

topshiriqni tushunish va maqsadni anglash;

ishni rejalashtirish;

muammoni mustaqil hal etish;

o'z faoliyatini nazorat qilish;

natijani baholash va xulosa chiqarish.

Mustaqil ishlash ko'nikmalari o'quvchilarda nafaqat bilim olish jarayonini faollashtiradi, balki ularda mas'uliyat, intizom, tirishqoqlik, tashabbuskorlik va o'ziga ishonch kabi muhim shaxsiy sifatlarni ham shakllantiradi. Shu jihatdan mustaqil ish ta'lim jarayonining faqat metodik elementi emas, balki shaxsni shakllantiruvchi muhim pedagogik vosita ham hisoblanadi.

2. Mustaqil ishlash ko'nikmalarining nazariy asoslari

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish psixologik va pedagogik jihatdan muhim ahamiyatga ega. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 6–10 yosh oralig'idagi bolalar faoliyatga asoslangan o'rganish jarayonida bilimni samaraliroq o'zlashtiradi. Bu yosh davrida bolaning fikrlash faoliyati, qiziqishi va idrok etish qobiliyati ayniqsa faol rivojlanadi.

Pedagogik nuqtai nazardan mustaqil ish nafaqat bilimni o'zlashtirish vositasi, balki shaxsiy tajribani boyitish, muloqot madaniyatini rivojlantirish va o'quvchining o'z imkoniyatlarini namoyon etish usuli sifatida ham qaraladi. Shu bois boshlang'ich ta'limda mustaqil ishlarni tizimli va maqsadli tashkil etish o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuv asosidagi ta'limda mustaqil ishlash ko'nikmalari alohida o'rin tutadi. Chunki o'quvchi o'zlashtirgan bilimni amaliyotda qo'llay olishi, vaziyatni tahlil qilishi va mustaqil qaror qabul qilishi zamonaviy ta'limning asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi.

3. Boshlang'ich sinflarda mustaqil ishlashni shakllantirishning metodik yo'llari

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil faoliyatini shakllantirish uchun turli metodik yondashuvlardan foydalanish lozim. Bu jarayonda o'qituvchi topshiriqlarni o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etishi zarur.

3.1. Interfaol metodlardan foydalanish

Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi. Bunda quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

kichik guruhlarda ishlash;

“Aqliy hujum”;

savol-javob usuli;

rolli o'yinlar;

muammoli vaziyatlar yaratish.

Mazkur metodlar orqali o'quvchilar topshiriqlarni muhokama qilish, fikr bildirish, qaror qabul qilish va o'z nuqtai nazarini himoya qilishga o'rganadilar. Interfaol ta'lim metodlari ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsga qiziqishini oshirish va ularni faol ta'lim subyekti sifatida shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

3.2. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Har bir o'quvchining qiziqishi, qobiliyati va o'zlashtirish sur'ati turlicha bo'lganligi sababli mustaqil ishlarni tashkil etishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvda:

individual topshiriqlar berish;

qiyinchilik darajasiga ko'ra vazifalarni tanlash;

o'quvchining qiziqishiga mos faoliyat turlarini taklif etish

kabi usullardan foydalaniladi.

Bunday yondashuv o'quvchining ichki imkoniyatlarini ochib berishga, o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga va mustaqil faoliyatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

3.3. Bosqichma-bosqich murakkablik tamoyili

Mustaqil ishlarni oddiydan murakkabga qarab tashkil etish o'quvchilarda muvaffaqiyat hissini uyg'otadi va ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Dastlab sodda topshiriqlar, keyinchalik esa tahlil, taqqoslash, izohlash va xulosa chiqarishni talab qiluvchi murakkabroq vazifalar berilishi maqsadga muvofiqdir. Bu tamoyil o'quvchining bilish faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi va mustaqil ishlash malakasini izchil shakllantiradi.

3.4. Motivatsiya va rag'batlantirish

Mustaqil faoliyatning samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning ichki motivatsiyasiga bog'liq. Shu sababli o'qituvchi:

- o'quvchilarni ijobiy baholashi;
- kichik muvaffaqiyatlarni e'tirof etishi;
- rag'batlantiruvchi so'zlardan foydalanishi;
- natijaga emas, jarayonga ham e'tibor qaratishi

lozim.

Bunday yondashuv o'quvchilarda mustaqil ishlashga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi, ularni darsda faol ishtirok etishga undaydi va o'z kuchiga bo'lgan ishonchni oshiradi.

4. Mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning amaliy ahamiyati

Tajriba va kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, mustaqil ishlar darslarda muntazam qo'llanilganda o'quvchilarning:

- diqqat-e'tibori;
- bilimni tez o'zlashtirish qobiliyati;
- mantiqiy fikrlashi;
- topshiriqqa mas'uliyat bilan yondashuvi;
- mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasi

sezilarli darajada rivojlanadi.

Ayniqsa, o'quvchilarni mustaqil o'qish, matn bilan ishlash, masala yechish, kuzatish olib borish va ijodiy topshiriqlarni bajarishga jalb qilish ularning bilish faoliyatini faollashtiradi. Bunda o'qituvchining yo'l-yo'riq ko'rsatishi, individual yondashuvi va nazorati muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mustaqil ishlar o'quvchilarning faqat fan bo'yicha bilimlarini emas, balki kundalik hayotda zarur bo'ladigan muhim kompetensiyalarini ham shakllantiradi. Xususan, vaqtni to'g'ri taqsimlash, topshiriqni izchil bajarish, masalaga mas'uliyat bilan yondashish kabi ko'nikmalar ham aynan mustaqil faoliyat orqali rivojlanadi.

5. O'qituvchining roli va pedagogik vazifalari

Boshlang'ich sinflarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda o'qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchi:

- o'quvchilar uchun qulay ta'limiy muhit yaratishi;
- topshiriqlarni aniq va tushunarli shaklda berishi;
- o'quvchilarni mustaqil fikrlashga yo'naltirishi;
- ularning faoliyatini kuzatib borishi va zarur paytda yordam ko'rsatishi;
- mustaqil ish natijalarini tahlil qilishi va baholashi lozim.

Bundan tashqari, o'qituvchi o'quvchilarda o'z kuchiga ishonch uyg'otishi, ularni kichik muvaffaqiyatlar sari yetaklashi va ta'lim jarayonida faol ishtirok

etishga undashi zarur. O'qituvchi tomonidan yaratilgan pedagogik muhit qanchalik qulay va rag'batlantiruvchi bo'lsa, o'quvchilarning mustaqil faoliyati shunchalik samarali shakllanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning muhim omillaridan biridir. Mustaqil ishlar o'quvchilarda nafaqat bilim olish qobiliyatini, balki mas'uliyat, mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik va ijodiy yondashuvni ham rivojlantiradi.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, bosqichma-bosqich murakkablik tamoyili va rag'batlantirish tizimidan samarali foydalanish orqali o'quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish mumkin. Natijada bu ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarda o'z-o'zini rivojlantirish ehtiyojini shakllantirish va kelajakdagi ta'lim bosqichlariga puxta tayyorgarlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shunday ekan, boshlang'ich ta'lim jarayonida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni o'qitishning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rish va uni tizimli ravishda yo'lga qo'yish zamonaviy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh. va boshq. *Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Azizxo'jayeva N.N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent: TDPU, 2015.
3. Tolipov O'., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari*. – Toshkent: Fan, 2012.
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. *Boshlang'ich ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi*. – Toshkent, 2023.
5. *1-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligi*. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.
6. *2-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligi*. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.
7. *3-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligi*. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.
8. *4-sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligi*. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.